

Onkraj genocida v Gazi. Kaj je danes politični dokumentarni film?

Nina Cvar, Marina Gržinić

Tik preden sva dokončali esej o dveh izjemno aktualnih filmih – *Edina zemlja* (No Other Land, 2024) in *Naseljenci* (The Settlers, 2025) – v okviru razprav o aktualnih političnih filmskih dokumentarnih formah, ki skušajo kontekstualizirati iztirjenost sveta tega trenutka, je izraelska vojska sprožila začetno fazo ofenzive na mesto Gaza in ga razglasila za bojno območje, za katero ne veljajo taktični premori bojevanja na obleganem palestinskem ozemlju, s čimer je onemogočena dostava humanitarne pomoči sestradanim ljudem. Od maja 2025 Palestinke in Palestinci, civilistke in civilisti, umirajo zaradi lakote, ki je posledica posebne, monstrozne oblike genocidnega sistema, ki se izvaja s pomočjo več mesecev trajajočega načrtnega odredanja osnovnih živil civilnemu prebivalstvu. 29. julija so mediji objavili, da je bilo od oktobra 2023 v Gazi ubitih že 62.000 Palestincev. Izraelska vojska z raketiranjem načrtno ruši stavbe, tudi tiste, ki le še napol stojijo, ostrostrelci streljajo na ljudi, ki v agoniji lakote čakajo v gručah, da bi prejeli žlico kaše. Drugi umirajo preprosto od izčrpanosti – vse to v prostoru, kjer obleganje in blokada trajata neprekinjeno že 18 let.

Nina Cvar

Naseljenci

Louis Theroux, britanski in ameriški dokumentarist, novinar, televizijski voditelj in avtor, ki je prejel tri nagrade Britanske akademije za televizijo in nagrado Kraljeve televizijske družbe, se po štirinajstih letih, po svojem prvem obisku na Zahodnem bregu, ponovno sreča z naseljenci.

Theroux, soavtor *Naseljencev*, zapiše, da so

si [film] zamislili kot nekakšen film ceste po okupirani regiji. Na dveh potovanjih, vsako je trajalo malo več kot teden dni, sem skupaj z režiserjem Joshem Bakerjem in producentoma Saro Obeidat ter Matanom Cohenom potoval po Zahodnem bregu.¹ Uspelo se mi je približati skupnosti naseljencev in intervjuvati predstavnike nabelbinske miselnosti. Med njimi je bil tudi Ari Abramowitz s kmetije Arugot, turističnega letovišča, ki leži globoko znotraj okupiranega Zahodnega brega. Abramowitz se je rodil in odraščal v Teksasu, vendar je kot mlad moški prišel v Izrael in zaradi judovskega porekla pridobil izraelsko državljanstvo. Sprejel me je oborožen z avtomatsko puško in pištolo. Popeljal me je po zemlji in trdil, da palestinski narod »ne obstaja«.²

Z režiserjem Joshem Bakerjem in pod okriljem produkcijske hiše Mindhouse Productions, BBC Two in BBC iPlayer BBCTelevision, skuša Theroux v svojem prepoznavnem slogu t. i. *faux-naïf* intervjuja pokazati na reprodukcijo okupacije kot strukture, ne zgolj, prosto po Althusserju, njene ideologije, temveč tudi njene aparate.

Kot pojasnjuje Theroux, je

film /.../ nekakšno nadaljevanje. Leta 2010 sem posnel dokumentarni film z naslovom *Ultrasonisti* (Ultra Zionists, 2011). Film je bil posvečen izraelski verski nacionalistični skupnosti, ki živi na Zahodnem bregu – območju na vzhodnem robu Izraela, ki je od šest-dnevne vojne leta 1967 pod vojaško okupacijo. Sedaj, po petnajstih letih, ko je pozornost sveta usmerjena v Gazo, so poročali, da naseljenci stopnjujejo svoje dejavnosti. Izraelska vlada jim je dala na tisoče avtomatskih pušk. Streljanje Palestinecev, vandalizem njihove lastnine in nadlegovanje so se povečali.³

1 Tudi Samarija; ime Samarija naj bi izviralo iz hebrejske besede šomron (שֹׁמְרוֹן), kar pomeni »stražar« ali »opazovalec«, in označuje starodavno prestolnico severnega izraelskega kraljestva. »Samaria« *Wikipedia*. 2025. Dostopno na: <https://en.wikipedia.org/wiki/Samaria>; pridobljeno 31. 8. 2025.

2 Theroux, Louis. 2025: »If you were shocked by my film on Israeli settlers in the West Bank, you haven't been paying attention«. *The Guardian*. Dostopno na: www.theguardian.com/commentisfree/2025/may/10/louis-theroux-documentary-on-israeli-settlers-in-the-west-bank; pridobljeno 31. 8. 2025.

3 *Ibid.*

Zdi se, da je namera Therouxa, čigar delo sloni na študijah subkultur, kriminala in pravosodnega sistema, znanih osebnosti ipd., da bi prav s pomočjo svoje metode navidezne naivnosti, preko katere skuša vstopiti v in vizualizirati svetove svojih intervjuvancev, spodmaknil modus operandi poročanja zahodnih medijev o genocidu v Gazi.

Kot ugotavlja Ibsais, so v poročilih Palestinci dehumanizirani, trpljenje civilistov pa se minimalizira.⁴ Nashed nadalje ugotavlja, da se nasilje okvirja kot »konflikt med dvema stranema«,⁵ ki briše zgodovino kolonialnega konteksta, uničevanje civilistov, obenem tudi zanemarja in cenzurira palestinske novinarke in novinarje.⁶ Scahill in Grim pa sta v članku, objavljenem v *Interceptu*, poročala, da je npr. *New York Times* svojim novinarjem priporočal, naj se izogibajo rabi izrazov, kot so »genocid«, »etnično čiščenje« in »okupirano ozemlje«.⁷

Kot lahko izvemo v filmu, se je od začetka vojne v Gazi pospešilo ustanavljanje nelegalnih naselbin, ideologija naseljencev, ki jo v *Naseljenci* uteleša Daniella Weiss, pa je pridobila izjemno politično moč. Prav sprega med politično močjo, oblastjo in religijo, predvsem pa kako se te dimenzije umeščajo v državni aparat, je fokus Therouxa in njegove ekipe.

Gre za ključni premik, ko ekstrem, ki pa v osrednjih medijih *ni* označen kot tak, postane bistven del državne politike. *Naseljenci* so tako poskus, da bi izolirali to danost in pokazali na učinke te ideološke sheme, da bi (predvsem zahodni) gledalci prepoznali družbeni imaginarij surove, nefiltrirane govornice naseljencev, ki brez sramu govorijo o izseljevanju Palestinec iz njihovih rodnih domov, pri čemer so podprti z odprto ideološko zavezanostjo etničnemu čiščenju in nadvladi.⁸

Toda, kot pravi Hureini, s katerim je Therouxeva ekipa sodelovala pri snemanju, film svoj cilj doseže le v določeni meri. Po eni strani res dá besedo naseljencem, po drugi strani pa ne posveti dovolj pozornosti življenju tistih, katerih življenja so prav

4 Ibsais, Ahmad. 2025: »Palestinians Warned of a Genocide in 2023. Why Weren't We Believed?«. *The Guardian*. Dostopno na: www.theguardian.com/commentisfree/2025/aug/30/israel-gaza-palestine-genocide; pridobljeno 31. 8. 2025.

5 Nashed, Mat. 2023: »Western Coverage of Israel's War on Gaza – Bias or Unprofessionalism?«. *Al Jazeera*, 29. 10. Dostopno na: <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/29/western-coverage-of-israels-war-on-gaza-bias-or-unprofessionalism>; pridobljeno 31. 8. 2025.

6 N1. 2025: »Palestinski Pen: Izraelska okupacija bje jasno vojno proti svobodnim medijem«. *N1info*. Dostopno na: <https://n1info.si/novice/svet/palestinski-pen-izraelska-okupacija-bije-jasno-vojno-proti-svobodnim-medijem/>; pridobljeno 31. 8. 2025.

7 Scahill, Jeremy in Grim, Ryan. 2024: »The New York Times Faces Backlash Over Coverage of Gaza Conflict«. *The Intercept*, 15. 4. Dostopno na: <https://theintercept.com/2024/04/15/nyt-israel-gaza-genocide-palestine-coverage/>; pridobljeno 31. 8. 2025.

8 Hureini, Mohammad. 2025: »I Was in the BBC Documentary 'The Settlers'. This Is the Part of My Story They Didn't Tell«. *Mondoweiss*. Dostopno na: <https://mondoweiss.net/2025/05/i-was-in-the-bbc-documentary-the-settlers-this-is-the-part-of-my-story-they-didnt-tell/>; pridobljeno 31. 8. 2025.

te ideologije uničile.⁹ Hureini tudi opozarja, da so izpuščeni ključni deli njegove zgodbe in širši zgodovinski kontekst družine ter palestinske izkušnje, povezane z dolgo-ročno okupacijo in nadaljevanjem nakbe, kar pomeni, da film ne ponudi celostne palestinske izkušnje. Slednje povzroči izničenje konteksta, medtem ko po Hureiniju,

/.../ vsak dokumentarni film /.../, ki daje prostor takšni retoriki, mora z enako resnostjo in globino poudariti zgodbe tistih, ki se ji upirajo; ne le v sedanjosti, ampak tudi v spomину, zgodovini in zapuščini.¹⁰

Theroux po drugi strani odgovarja,

leta 2010 sem posnel dokumentarni film *Ultrasionisti*, ki je obravnaval skrajni del izraelske naseljske skupnosti na Zahodnem bregu. Od takrat so ti isti skrajni naseljenci še bolj drzni. Zanimajo me ideologi in fundamentalisti vseh vrst. Ko sem se vrnil na Zahodni breg, sem hotel od blizu videti ekspanzionizem naseljencev in človeško ceno, ki jo to prinaša.¹¹

Therouxev dokumentarec sloni na epizodičnih intervjujih, pri čemer, kot njegov pristop analizira Ashley Brewer, režiser intervjuvance spodbuja, da mu prosto razlagajo.¹²

Na ta način naj bi gledalci dobili kar najbolj jasen vpogled v obravnavano tematiko. Brewer tudi navaja, da gre za slog, ki je hibrid med odprtimi in splošnimi vprašanji, ki sčasoma preidejo v neposredna vprašanja, s katerimi (lahko) intervjuvance postavi v neprijeten položaj.¹³ Ker ta pristop med drugim temelji na predhodnem odnosu, vljudnosti, sproščenosti in iskrenem zanimanju, se na ta način ustvarja kontrapunkt, ki poleg vizualnega minimalizma prispeva h končnemu učinku. Ta izhaja prav iz Therouxeve (navidezne) distance, ki naj bi bila brez eksplicitne avtorsko-ideološke pozicije. Prosto po Nicholsovi tipologiji dokumentarca¹⁴ so *Naseljenci* kombinacija participativnega modusa, saj Theroux aktivno sodeluje v življenju svojih sogovornikov, jih intervjuva, preizkuša njihove meje in se neposredno vpleta v njihov vsakdan; opazovalnega modusa, glede na to, da skuša ohranjati distanco,

9 *Ibid.*

10 *Ibid.*

11 Theroux, Louis. 2025: »BBC commissions new documentary Louis Theroux: The Settlers«. BBC.COM. Dostopno na: https://www.bbc.com/mediacentre/2025/bbc-commissions-new-documentary-louis-theroux-the-settlers?utm_source; pridobljeno 1.10. 2025.

12 Brewer, Ashley. 2024: »Louis Theroux's Interview Technique«. Dostopno na: <https://abrewer9310.wordpress.com/college-work/year-1/unit-36-interview-techniques/louis-therouxs-interview-technique/>; pridobljeno 31. 8. 2025.

13 *Ibid.*

14 Nichols, Bill. 2017: *Introduction to Documentary*. 3. izd. Bloomington: Indiana University Press.

protagonistom pušča prostor, po drugi strani pa jih vselej skrbno umesti v filmski kader; do določene mere pa tudi reflektivnega, vsled dejstva, da gledalca včasih spomni na konstrukcijo realnosti.

Kot navaja Andrej Šprah, je osrednje zanimanje reflektivnega modusa preizpraševanje lastne pozicije, tj. ustvarjalnih postopkov, skupaj z njimi pa tudi delovanja ideoloških mehanizmov v jedru reprezentacije.¹⁵ Pri Therouxevem delu lahko sicer opazimo postopno razvojno linijo, kar npr. ugotavlja tudi Aitkenhead,¹⁶ pri čemer izstopa predvsem premik od popkulturnih tem k političnim. Če bi bilo treba izpostaviti ključno mesto *Naseljencev*, je to prav gotovo Daniella Weiss, nekakšna botra naselbinskega projekta, v filmu pa tudi dramaturška točka. S postopnim odstiranjem njenega delovanja, pri čemer se Theroux z njo dobiva tudi na njenem predmestnem domu v naselju Kedumim, med knjigami in družinskimi fotografijami, želi pokazati, kako funkcionira naselbinska ideologija – navznoter domačijsko inkluzivna, navzven izključujoča. Toda figura Weiss je tudi mesto, v katerega Theroux prvič v svojih filmih neposredno intervenira in stori nekaj, česar ni poprej storil še nikoli. Naj citiram Heritagea:

Weiss je Therouxeva glavna tarča. Svoje skrajne poglede zna skriti za prijaznim nasmehom, ne glede na to, kako agresivno se [Theroux] z njo igra igro mačke z mišjo. Toda na koncu epizode se oba spoprijemata, kot še nikoli prej. Theroux stisne Weiss v kot in jo pritisne glede nasilja naseljencev nad Palestinci. Ona pravi, da ga ni. On pravi, da je bil priča temu, zlasti v videu, v katerem je bil ustreljen Palestinec.¹⁷ Ona trdi, da je bilo dejanje izraelskega strelca povračilni ukrep, nato pa fizično potisne Therouxa v upanju, da jo bo potisnil nazaj. Namesto tega stori nekaj, česar ni storil še nikoli. Označi jo za sociopatko.¹⁸

S tem Theroux prispe do liminalnosti imperialnega režima, ki ga uteleša prav Weiss, toda onkraj ne gre. Ostane njegov ujetnik, zraščan s t. i. zahodnim pogledom, ki ustvarja svoj reprezentacijski režim, svoje vizualne forme.

Ena od posledic je, da Theroux ne zgradi mesta za drugačno gledanje – ali rečeno drugače, *podoba in pogled* ostaneta neobhodno povezana na način *ontološke sprege*, ki vznikata skupaj z reprezentacijskim režimom modernosti in s tem imperialnosti, pri čemer pa je mehanizem, ki omogoča tovrstno delovanje, edinstvena spoznavna logika, ki je korenito preoblikovala naše predstave o liberalizmu, individuumu

15 Šprah, Andrej. 2010: *Prizorišče odpora*. Ljubljana: Društvo za širjenje filmske kulture KINO!

16 Aitkenhead, Decca. 2011: »Louis Theroux: 'I'm Not That Comfortable Doing Polemic'«. *The Guardian*, 30. 1. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2011/jan/30/louis-theroux-ultra-zionists-documentary>; pridobljeno 1. 9. 2025.

17 *Edina zemlja*.

18 Heritage, Stuart. 2025: »The Settlers Review – This Vital Film Forces Louis Theroux to Do Something He's Never Done Before«. *The Guardian*, 27. 4. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2025/apr/27/the-settlers-review-this-vital-film-forces-louis-theroux-to-do-something-hes-never-done-before>; pridobljeno 1. 9. 2025.

in egalitarizmu¹⁹ in deluje po načelih *deteritorializacije* in *reteritorializacije*.²⁰ A prav reflektivni modus je točka, s katere se po eni strani odpre Therouxev razvoj, po drugi strani pa tudi njegove omejitve, ki pa jih naslovi prav *Edina zemlja*.

Naseljenci se tako umeščajo v register zahodnega pogleda, medtem ko *Edina zemlja* razgrajuje celotno sprego zahodnega pogleda, t. i. imperialni vid, ki zajema celoten aparat gledanja, prikazovanja in snemanja ter temelji na imperialnih ideologijah in praksah, odražajoč načine, kako vizualne prakse reproducirajo imperialno moč.

Gre za to, komu je dovoljeno gledati, kdo je lahko gledan in kako se pogled strukturira. Zgodovina pogleda je namreč tudi zgodovina konstituiranja modernega (imperialnega) subjekta, ki se odvija na linijah rasno in spolno opredeljenih mehanizmov reprodukcije, za filmski aparat pa je značilno poenotenje percepcije, spomina in afekta, navsezadnje – tako Baudry – je filmski aparat tudi sam nosilec ideoloških razmerij.²¹

Marina Gržinić

Gaza kot prostor sistematičnega uničenja

V Gazi ljudje umirajo, ko blodijo po ruševinah in iščejo hrano, ko se prerivajo za žlico skuhanе kaše ali preprosto podležejo izčrpanosti – vse to v prostoru, kjer obleganje in blokada trajata neprekinjeno. Izrael, z aktivno podporo ZDA in tiho privolitvijo večine zahodnih politikov, ki pred kamerami uprizarjajo osuplost in »nemoč«, da bi kakorkoli ukrepali, ostaja neomajen. Tako imenovana mednarodna koalicija, ki se ji je pridružila tudi Slovenija, je zgolj še ena predstava nemoči: pišejo se deklaracije, berejo pozivi k ustavitvi genocida, generalni sekretar ZN poziva h koncu pokola – toda Združeni narodi ostajajo brez zobi tigr. Pred našimi očmi se predvaja resničnost, ki spominja na groteskno tekmovalnost serije *Igra lignja* (*Squid Game*, 2021–2025), le da tukaj ni igre, ampak realnost iztrebljanja.

Edina zemlja, avtorski projekt Basela Adre, Hamdana Ballala, Yuvala Abrahama in Rachel Szor, dokumentira tragično izseljevanje palestinske skupnosti Masafer Yatta na Zahodnem bregu med letoma 2019 in 2023. V ospredju so prizadevanja lokalnih prebivalcev za obstanek in pravico do doma, medtem ko skušajo ohraniti humanost in upanje. Režiserji združujejo palestinsko in izraelsko perspektivo: Basel in Hamdan predstavljata palestinski upor in bolečino, Yuval in Rachel izraelski notranji konflikt in zaveznitvo, pri čemer njihova kohezija simbolizira možnost sodelovanja in sočutja, tudi v sistemu represije.

Edina zemlja se sicer osredotoča na Zahodni breg, in ne na Gazo, vendar se vzorci povojne okupacije – razpad skupnosti, sistematični izselitveni ukrepi in razkroj

19 Mills, W. Charles. 2005: »Kant's Untermenschen«. V: Valls, A., ur. *Race and Racism in Modern Philosophy*, str. 169–193.

20 Bradley, Rizvana. 2023: *Anteaesthetics: Black Aesthetics and the Critique of Form (Inventions: Black Philosophy, Politics, Aesthetics)*. Stanford: Stanford University Press, str. 75.

21 Baudry, Jean-Louis. 1974–1975: »Ideological Effects of the Basic Cinematographic Apparatus«. *Film Quarterly*, let. 28, št. 2, str. 39–47.

družinskih vezi – neposredno zrcalijo v tragediji Gaze. Film dokumentira subtilne oblike vsakdanjega uničevanja: od birokratskih ukrepov, potrjenih z dokumenti, do nasilja, ki se razkriva v drobcih časa. Gre za nekakšen časovni kompresor, ki zgošča ritem ponavljajočega se rušenja domov, nasilja in deportacij. *Edina zemlja* potrjuje kontinuiteto okupacije. Simbolno prinaša vprašanje, kaj se zgodi, ko sistematično izbríšeš domove, prekineš osnovne pogoje preživetja? V Gazi je učinek torej neposreden: stradanje postane dominanten način smrti.

Mackenzie Lukenbill²² je v lanskoletni recenziji *Edine zemlje* zapisal, da gre za dokumentarni film, ki je zasnovan na načelu radikalne zavezanosti horizontalnemu avtorstvu in nemogočemu prijateljstvu. Prav poudarek na intimnosti in empatiji film razlikuje od drugih tako imenovanih »protestnih dokumentarcev«. Montažerje dokumentarnih filmov se pogosto opozarja na na videz preprosto produkcijsko vrednost prizorov transparentov, protestnih pohodov in nasilja. Ti trenutki tovarštva razkrivajo, da si kolektiv ustvarjalcev jasno prizadeva pokazati, da zgolj razkrivanje sodobnega nasilja ni dovolj. Lukenbill poudarja, da so se so režiserji odločili za model odločanja, v katerem so imeli vsi štirje enako avtoriteto. Če je katerikoli nasprotovalec vključiti posnetka ali določenega pripovedovalskega okvira, je bil ta odstranjen. Yuval Abraham je sprva predlagal, da bi se v filmu dotaknili tudi razslojenosti med izraelskimi vojaki – evropskimi aškenaškimi poveljniki na eni strani ter večinoma mizraškimi, arabsko-judovskimi vojaki na podpornih pozicijah na drugi. Adra je temu nasprotoval z argumentom, da so za Palestince vsi vojaki enako udeleženi pri uničevanju njihovih domov in del iste kolonialne mašinerije.

Dokumentarna časovnica filma se začne leta 2019, v trenutku, ko izraelski bulldozerji sredi noči prispejo v vas in porušijo tamkajšnje zgradbe. Leta 2022 je izraelsko vrhovno sodišče razsodilo v prid Izraelskim obrambnim silam (IDF) ter zavrnilo pritožbe prebivalcev Masafer Yatte. Če bo ta razsodba v celoti izvršena, bo pomenila največjo množično izselitev Palestink in Palestincev z območja Zahodnega brega po vojni leta 1967. Kljub zgodovinski prisotnosti območja na kartografskih zemljevidih iz 19. stoletja, pa tudi na zemljevidih britanskega mandata iz leta 1945, izraelska država tega prostora ne priznava kot naseljeno območje. Posledično Masafer Yatte ni mogoče najti na izraelskih zemljevidih – strateška izpustitev, ki omogoča, da se območje opredeli kot *terra nullius*, »prazna« zemlja, in se ga zato lahko nameni za rabo vojske ali za širitev naselbin, kot v knjigi *Palestinski sprehodi* opisuje palestinski odvetnik in zagovornik človekovih pravic ter pisatelj Raja Shehadeh.²³

Medtem ko pozornost mednarodne javnosti pritegujejo izraelski vojaški napadi na Gazo, se pod krinko pravnih in birokratskih postopkov nadaljuje postopno

22 Lukenbill, Mackenzie. 2024: »The Only Path Forward: 'No Other Land'«. *International Documentary Association*, 12. 4. Dostopno na: <https://www.documentary.org/feature/only-path-forward-no-other-land>; pridobljeno 31. 8. 2025.

23 Za podrobno zgodovino palestinskega kartografskega izbrisa glej: Shehadeh, Raja. 2008: *Palestinian Walks: Forays into a Vanishing Landscape*. New York: Scribner.

razseljevanje palestinskega prebivalstva na Zahodnem bregu. V Masafer Yatti poridirajo domove podnevi, družine jih ponoči znova postavljajo, gradbeni materiali pa so jim ob zori znova zaplenjeni. To ciklično nasilje uteleša počasno, a neizprosno izseljevanje – izseljevanje, ki je hkrati obsojano, a na svetovnem prizorišču večinoma prezrto. Leila Fadel v radijski oddaji ugotavlja, da je eden izmed osrednjih poudarkov filma prav prikaz neznosne negotovosti, ki prežema vsakdanje življenje.²⁴ V posebej pretresljivem prizoru pridejo izraelski vojaki porušit šolo, pri čemer so otroci prisiljeni skočiti skozi okna, saj so vrata zaklenili.

Že pred leti je družina Basela Adre – tako kot številne druge družine v regiji – prepoznala dokazno moč kamere. Kmalu po Baselovem rojstvu je njegov oče začel snemati dogajanje v vasi ter dokumentirati primere nasilja, rušenja in prisilnih izselitev, v pričakovanju uradnega zanikanja teh dogodkov s strani izraelskih oblasti. Ta praksa sistematičnega beleženja je ustvarila obsežen vizualni arhiv, katerega pomemben del je vključen v film.

Izraelski interes za območje Masafer Yatte se je okrepil leta 1980, ko je bilo območje razglašeno za vojaško »strelsko območje«. Ta oznaka je izraelski vojski omogočila začetek prizadevanj za prisilno izselitev civilnega prebivalstva pod pretvezo nacionalne varnosti. Ustvarjanje teh območij ima dvojni namen: razseliti palestinske skupnosti in zagotoviti ozemlje za prihodnje izraelske naselbine.²⁵ Struktura filma *Edina zemlja*, njegova montaža in vztrajanje pri prostorskih in časovnih etapah okupacije dosežejo prav ta učinek: gledalca prisilijo, da preide od prepoznavanja ponavljajočih se umorov k sklepom o naselbinsko-kolonialnih in vojaških strukturah, ki jih povzročajo.

Devet dni pred 7. oktobrom 2023 je pisateljica Isabella Hammad predavala na Univerzi Columbia v spomin na Edwarda W. Saida. Kot je zapisano na spletu: »Besedilo njenega govora in njenega spremnega zapisa, napisanega v prvih tednih leta 2024, skupaj tvorita pretresljivo oceno vojne proti Palestini v času, ki se zdi kot prelomnica v pripovedi človeške zgodovine.«²⁶ Spomnimo, da je 7. oktobra 2023 Hamas napadel Izrael, pri čemer so bile tarče izraelske vojaške postojanke, civilisti na glasbenem festivalu in več kibucev, kar je povzročilo smrt približno 1400 Izraelk in Izraelcev in ugrabitev več kot 200 ljudi. Danes je v Gazi ubitih na tisoče ljudi – otrok in civilistov. Avgusta 2025 pa so v tolikšni meri prikrajšani za hrano in zatočišče, da množično umirajo zaradi lakote.

24 Fadel, Leila. 2024: »Documentary 'No Other Land' looks at Palestinians forced from homes in the West Bank«. NPR, 21. 11. Dostopno na: <https://www.npr.org/2024/11/21/nx-s1-5154097/documentary-no-other-land-looks-at-palestinians-forced-from-homes-in-the-west-bank>; pridobljeno 31. 8. 2025.

25 Neodvisna mednarodna preiskovalna komisija o zasedenem palestinskem ozemlju, vključno z Vzhodnim Jeruzalemom, in Izraelu. *Poročilo*, 2022. Dostopno na: <https://docs.un.org/en/A/77/328>; pridobljeno 31. 8. 2025.

26 Ottawa International Writers Festival. 2024: »Recognizing the Stranger«. Dogodek. Dostopno na: <https://writersfestival.org/events/fall-2024-in-person-events/recognizing-the-stranger>; pridobljeno 31. 8. 2025.

Hammad umešča trenutno nasilje v daljše zgodovinsko zaporedje ter prikliče v spomin nakbo leta 1948 (»katastrofa« v arabščini), ko so cionistične milice nasilno pregnale več kot 750.000 Palestink in Palestincev. To, kar se dogaja danes, ni zgolj nadaljevanje razseljevanja, temveč etnično čiščenje in genocid, ki se odvijata pred našimi očmi, medtem ko je ves svet zgolj nem opazovalec.

Osrednji del razmišljanja Isabelle Hammad je kritika zahodnih medijev in političnega diskurza, za katerega trdi, da še naprej deluje znotraj okvira selektivnega humanizma – ta izraz opredeljuje skozi prizmo dela Edwarda Saida, posebej v knjigi *Humanizem in demokratična kritika*.²⁷ V njej je Said kritičen do evropocentrične tradicije, ki pojmovanje »človeka« gradi na tem, da ga postavlja nasproti kolonialno zamišljenim »drugim«. Said pokaže, da evropocentrična tradicija »človeka« razume tako, da ga določa v primerjavi in v nasprotju z ljudmi, ki jih je kolonialna domišljija ustvarila kot »druge«. Razkrije, kako se je ta kategorija izoblikovala vzdolž kolonialnih zgodovin nasilnega ropanja in suženjstva, zato poziva k humanizmu, ki je kontrapunkten, relacijski in odprt do drugačnosti. To podpre analizo Hammad, ki sledi kolonialnim hierarhijam, ki vztrajajo kot ekonomske, politične, epistemološke in estetske strukture. Isabella Hammad se na koncu osredotoči na dve medsebojno povezani vprašanji: na časovnost prelomnic in obstojnost humanizma v svetu, strukturiranem z nasiljem naseljskega kolonializma.

Če poskušam vzpostaviti vzporedno branje teh dveh filmov, lahko zapišem, da ponujata komplementarna, a različna uvida: prvi vidi kolektivno trpljenje in upor v žarišču okupacije, *Edina zemlja* pa bere ideologijo in strukture oblasti, ki omogočajo uničenje. Theroux raziskuje skrajno judeonacionalistično ideologijo izraelskih naseljencev, katere del je širjenje popolne kontrole nad palestinskim ozemljem. Poudarek tega dokumentarca je na *perpetrator-focused* pristopu – osredotočen je na izvor nasilja, ne na posledice, ki jih trpijo tarče tega nasilja. Prikazuje ideologijo, vsebovano v ideji o »Velikem Izraelu«, ki odprto razglaša, da Palestinke in Palestinci »sploh ne obstajajo«. Daniella Weiss, vodilna figura te ideologije, načrtuje kolonialne izraelske naselbine v Gazi po nasilnem, morilskem izgonu tamkajšnjih Palestink in Palestincev. Dokumentarec jasno implicira, da ideologija naselbinsko-kolonialnih struktur, ki je v tesni povezavi z ideologijo apartheida, deluje kot ideološko jedro politike etničnega čiščenja in genocida Palestincev v Gazi in na Zahodnem bregu.

29. julija 2025 je zakročila tudi novica, da je nezakoniti izraelski naseljenec na okupiranem palestinskem Zahodnem bregu ubil palestinskega aktivista Awdaha Hathaleena, ki je sodeloval tudi pri snemanju filma *Edina zemlja*.

²⁷ Said, Edward W. 2004: *Humanism and Democratic Criticism*. New York: Columbia University Press.

Živi arhivi genocidov

V filmu *Edina zemlja* pokoli Palestink in Palestincev na Zahodnem bregu niso predstavljeni zgolj kot niz brutalnih dogodkov ali kot katalog ponavljajočih se podob nasilja. Film gledalca prisili v proces razumevanja, ki je bliže tistemu, kar je Luciana Parisi – v navezavi na sodobne raziskave o avtomatiziranem metaabduktivnem sklepanju – v analizi »Critical Computation: Digital Automata and General Artificial Thinking«²⁸ opisala kot obliko sklepanja, ki je v svojem jedru vzročna, in ne zgolj asociativna.

Pripovedna logika filma je lahko razumljena kot sorodna bayesovskemu procesu abdukcije (sklepanju, ki ponuja najbolj verjetno ali smiselno razlago danih dejstev), poimenovanem po angleškem statistiku in teologu Thomasu Bayesu.²⁹ Izraz je prvi uvedel filozof Charles Sanders Peirce za opis posodabljanja prepričanj, kadar se pojavijo novi dokazi: gre za neprekinjeno, začasno tehtanje vzrokov glede na razpoložljive dokaze. Vsako dejanje in vsak dokaz posodobijo predhodna prepričanja: hipoteze se nenehno oblikujejo in preverjajo, ko se pojavljajo novi podatki, in vsak dokaz postopoma posodablja predhodne predpostavke v dinamičnem, stalno razvijajočem se procesu sklepanja. Uporaba orodja – kamere oziroma filma – kot oblike odpora je podobna bayesovskemu posodabljanju – nenehno dokumentiranje drobtin dokazov postopoma spreminja politično nekrokrajino.

Rezultat te logike so verjetnosti, in ne gotovosti. Film implicitno gradi verigo sklepov: Palestinke in Palestinci, ki živijo na svoji zemlji, se bodo v srečanju z naseljenci, ki si želijo območje kolonizirati, saj so brutalni koloni, znašli v stopnjevanju nasilja, kar bo vodilo v izgubo vsaj enega palestinskega življenja. Zadnji kadri filma *Edina zemlja* to neposredno pokažejo. To strašljivo spominja na obliko živega »snuff« filma: dejanje nasilja, posneto, zmontirano in predvajano ob popolni nezakznovanosti: dokument, v katerem prisotnost neovrgljivih dokazov ne zagotavlja ne odgovornosti ne pravičnosti. Estetika »snuff« filma ne leži zgolj v namigu, da bi to lahko bilo resnično, ampak v gotovosti, da to je resnično. Resničnost pred nami je prepletena z močjo, vojno, kolonialnostjo, nadzorom, etiko pogleda in politiko pričevanja.

Vprašanje, ki čaka na odgovor, je: kakšna je civilna in politična naloga (novega) dokumentarnega filma v 21. stoletju? Konceptualna moč filma ne leži v podajanju fiksnega prikaza, ampak v povabilu gledalki in gledalcu, da vstopi v verjetnostni prostor sklepanja, kjer se vzročnost in odgovornost – skupaj z upanjem, da se bodo nasilje in kršitve nekoč končali – vzpostavljata v nekakšnem ravnovesju, ki ga lahko za zdaj mirno imenujemo genocidno ravnovesje.

Vse, kar se dogaja, je prepojeno z genocidno patino. Tak je dosedanji arhiv 21. stoletja: album genocida oziroma genocidov brez meja, dostopen vsem.

28 Parisi, Luciana. 2019: »Critical Computation: Digital Automata and General Artificial Thinking«. *Theory, Culture & Society*, let. 36, št. 2. Dostopno na: <https://doi.org/10.1177/026327641881888>.

29 Za dodatno razumevanje bayesovske abdukcije kot iterativnega sklepanja glej: Pearl, Judea. 2009: *Causality: Models, Reasoning, and Inference*. Cambridge: Cambridge University Press.

Literatura

- Aitkenhead, Decca. 2011: »Louis Theroux: 'I'm Not That Comfortable Doing Polemic'«. *The Guardian*, 30. 1. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2011/jan/30/louis-theroux-ultra-zionists-documentary>.
- Baudry, Jean-Louis. 1974–1975: »Ideological Effects of the Basic Cinematographic Apparatus«. *Film Quarterly*, 28:2, p. 39–47.
- Bradley, Rizvana. 2023: *Anteaesthetics: Black Aesthetics and the Critique of Form (Inventions: Black Philosophy, Politics, Aesthetics)*. Stanford: Stanford University Press, str. 75.
- Brewer, Ashley. 2014: »Louis Theroux's Interview Technique«. Dostopno na: <https://abrewer9310.wordpress.com/college-work/year-1/unit-36-interview-techniques/louis-theroux-interview-technique/>.
- Fadel, Leila. 2024: »Documentary 'No Other Land' looks at Palestinians forced from homes in the West Bank«. *NPR*, 21. 11. Dostopno na: <https://www.npr.org/2024/11/21/nx-s1-5154097/documentary-no-other-land-looks-at-palestinians-forced-from-homes-in-the-west-bank>.
- Heritage, Stuart. 2025: »The Settlers Review – This Vital Film Forces Louis Theroux to Do Something He's Never Done Before«. *The Guardian*, 27. 4. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2025/apr/27/the-settlers-review-this-vital-film-forces-louis-theroux-to-do-something-hes-never-done-before>.
- Hureini, Mohammad. 2025: »I Was in the BBC Documentary 'The Settlers'. This Is the Part of My Story They Didn't Tell«. *Mondoweiss*. Dostopno na: <https://mondoweiss.net/2025/05/i-was-in-the-bbc-documentary-the-settlers-this-is-the-part-of-my-story-they-didnt-tell/>.
- Ibsais, Ahmad. 2025: »Palestinians Warned of a Genocide in 2023. Why Weren't We Believed?«. *The Guardian*. Dostopno na: www.theguardian.com/commentisfree/2025/aug/30/israel-gaza-palestine-genocide.
- Lukenbill, Mackenzie. 2024: »The Only Path Forward: 'No Other Land'«. *International Documentary Association*, 12. 5. Dostopno na: <https://www.documentary.org/feature/only-path-forward-no-other-land>.
- Mills, W. Charles. 2005: »Kant's Untermenschen«. V: Valls, A., ur. *Race and Racism in Modern Philosophy*. Ithaca, NY: Cornell University Press, str. 169–193.
- N1. 2025: »Palestinski Pen: Izraelska okupacija nije jasno vojno proti svobodnim medijem«. *N1info*. Dostopno na: <https://n1info.si/novice/svet/palestinski-pen-izraelska-okupacija-bije-jasno-vojno-proti-svobodnim-medijem/>.
- Nashed, Mat. 2023: »Western Coverage of Israel's War on Gaza – Bias or Unprofessionalism?«. *Al Jazeera*, 29. 10. Dostopno na: <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/29/western-coverage-of-israels-war-on-gaza-bias-or-unprofessionalism>.
- Nichols, Bill. 2017: *Introduction to Documentary*. 3. izd. Bloomington: Indiana University Press.
- Ottawa International Writers Festival. 2024: »Recognizing the Stranger«. Dogodek. Dostopno na: <https://writersfestival.org/events/fall-2024-in-person-events/recognizing-the-stranger>.
- Parisi, Luciana. 2019: »Critical Computation: Digital Automata and General Artificial Thinking«. *Theory, Culture & Society*, let. 36, št. 2. <https://doi.org/10.1177/026327641881888>.

- Pearl, Judea. 2009: *Causality: Models, Reasoning, and Inference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Said, Edward W. 2004: *Humanism and Democratic Criticism*. New York: Columbia University Press.
- Scahill, Jeremy in Ryan Grim. 2024: »The New York Times Faces Backlash Over Coverage of Gaza Conflict«. *The Intercept*, 15. 4. Dostopno na: <https://theintercept.com/2024/04/15/nyt-israel-gaza-genocide-palestine-coverage/>.
- Shehadeh, Raja. 2008: *Palestinian Walks: Forays into a Vanishing Landscape*. New York: Scribner.
- Šprah, Andrej. 2010: *Prizorišče odpora*. Ljubljana: Društvo za širjenje filmske kulture KINO!.
- Theroux, Louis. 2025: »If you were shocked by my film on Israeli settlers in the West Bank, you haven't been paying attention«. *The Guardian*. Dostopno na: www.theguardian.com/commentisfree/2025/may/10/louis-theroux-documentary-on-israeli-settlers-in-the-west-bank.
- . 2025: »BBC commissions new documentary Louis Theroux: The Settlers«. BBC.COM. Dostopno na: https://www.bbc.com/mediacentre/2025/bbc-commissions-new-documentary-louis-theroux-the-settlers?utm_source.
- 2025: »Samaria«. *Wikipedia*. Dostopno na: <https://en.wikipedia.org/wiki/Samaria>.